

جمعیت‌شناسی آسیب‌های اجتماعی (جرم‌زا) در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران

حسن مومنی^۱ و احمد ایرانخواه^۲

چکیده

از آنجایی که امکانات و امیدهای فراوان در عصر جدید پیش‌روی بشر قرار داده شده است، مسایل اجتماعی این عصر نیز متفاوت خواهد بود. امروزه بیشتر جمعیت کشورها، از جمله کشور ما، در شهرها و کلان‌شهرها زندگی می‌کنند. این جمعیت شهرنشین با مسایل و آسیب‌های متنوع، گسترده و گاه آزاردهنده و دایمی روبه‌رو هستند. به طوری که می‌توان گفت، مسایل و آسیب‌های اجتماعی معاصر در شهرها ظهور و بروز پیدا کرده است. شهر تهران نیز به عنوان کلانشهری بزرگ بالطبع با چنین مسائلی روبرو است. از اینرو سوال تحقیق اینگونه مطرح است که وضعیت پراکنش فضایی آسیب‌های جرم‌زا در مناطق مختلف تهران چگونه است؟ برای جمع‌آوری اطلاعات از مراکز مختلف مرتبط با مسائل آسیب‌های جرم‌زا استفاده شده است و جهت ترسیم نقشه‌های مربوطه از مجموعه نرم‌افزاری Arc gis، نرم‌افزار Arc map و نوار ابزار symbology استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد، نسبت پراکنش این آسیب‌ها در مناطق پایین شهری تهران، نسبت به سایر مناطق بیشتر است، پراکنش آسیب‌های جرم‌زا در تهران از الگوی خاصی تبعیت می‌کند و به سمت مناطق جنوب شهر افزایش می‌یابد، تراکم آسیب‌های اجتماعی به طور کلی در مناطق جنوبی شهر تهران بیشتر است و مناطق شمالی شهر آسیب‌های اجتماعی بسیار کمتری دارند.

آنطور که یافته‌ها نشان می‌دهد، در بین مناطق ۲۲ گانه شهر، به ترتیب مناطق ۱۵، ۱۲، ۱۸، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۱۶، ۱۱، ۱۳، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۵، ۴ و ۳ و ۶ و ۲۲ شهر تهران، کمترین میزان آسیب‌های اجتماعی را داشته‌اند.

واژگان کلیدی: جمعیت‌شناسی، پراکنش فضایی، آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌های جرم‌زا، شهر تهران.

۱- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گرایش اقتصاد فضا، دانشگاه خوارزمی

۲- کارشناس ارشد مخاطرات محیطی، گرایش انسانی، دانشگاه تهران

مقدمه

زندگی انسانها همواره با تنگناها، دشواریها و مسائل متعدد عجین شده است. جوامع از دیرباز با اشکال گوناگونی از مسایل طبیعی و اجتماعی مواجه بوده‌اند، اما بی گمان مسائل اجتماعی در عصر جدید، کیفیتی متفاوت و ابعادی تازه یافته‌اند. عصر جدید امکاناتی نو و امیدهای فراوانی پیش روی بشر قرارداد و همزمان بیم و هراس دشواری‌های بی‌سابقه‌ای را هم خلق کرد. یکی از وجوه غالب جهان، شهر نشینی است. با رونق گرفتن زندگی شهری و سرریز بیش از پیش جمعیت به شهرها، نوع تازه‌ای از مناسبات اجتماعی و مراودات اقتصادی را به وجود آورد، که پیش از این سابقه نداشت. مهاجرت گسترده و تمرکز جمعیت، پدیده کلانشهر را پی‌آورد که مسایل و آسیب‌های اجتماعی گسترده‌ای را پیش‌پای شهروندان قرارداد. امروزه بیشتر جمعیت کشورها، از جمله کشور ما، در شهرها و کلان شهرها زندگی می‌کنند. این جمعیت شهرنشین با مسائل و آسیب‌های متنوع، گسترده و گاه آزاردهنده و دایمی روبه رو هستند. به طوری که می‌توان گفت، مسائل و آسیب‌های اجتماعی معاصر در شهرها ظهور و بروز پیدا کرده است. در عین حال شهرهای بزرگ از نظر گروههای قومی و حتی زبانی مستقر در آنها، پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنانشان، و نسبت جمعیت بومی و مهاجر ساکن این شهرها، بافت ناهمگونی دارد. در نتیجه نوع و میزان مسائل و آسیب‌های اجتماعی در محلات و نواحی و مناطق شهری متفاوت است. از اینرو برای برنامه‌ریزی در جهت کنترل و کاهش آسیب‌ها لازم است، مدیریت شهری اطلاعات دقیقی از ویژگیهای آسیب‌های اجتماعی هر محله داشته باشد، تا بتواند برنامه‌های واقعی‌تری را نسبت به مسایل آن محله طراحی و اجرا کند (سراج زاده و همکاران، ۱۳۸۹). محله را می‌توان کوچک‌ترین واحد تقسیم‌بندی شهری در نظر گرفت که روابط اجتماعی در آن از سطح روابط ثانوی، به روابط چهره به چهره و نخستین، میل پیدا می‌کند؛ روابطی که هسته اصلی آن اعتماد متقابل به یکدیگر است.

اعتماد، به عنوان یکی از ابعاد و عناصر سرمایه اجتماعی، نیازمند شرایط و بسترهای متفاوت است تا بتواند غنا یابد و ارتقا پیدا کند. فقدان شرایط مناسب موجب کاهش اعتماد و در نتیجه، کاهش روابط اجتماعی مناسب می‌شود. وجود چنین وضعیتی در هر محله‌ای (یعنی رواج بی‌اعتمادی و کم‌اعتمادی)، عدم علاقه و دوری از مشارکت‌های اجتماعی را نیز به همراه دارد. در چنین شرایطی خانواده‌ها عمدتاً به خانه پناه می‌برند و تلاش می‌کنند، اعضای خانواده را از آسیب‌های موجود در محله حفظ کنند. همین وضعیت، به بازتولید آسیب در محله می‌انجامد؛ چرا که فقدان روابط اجتماعی سالم در محله و یا تضعیف و کاهش آن، زمینه و فضا را برای آسیب اجتماعی و حضور افراد آلوده بیشتر مهیا می‌کند. از این رو، یکی از گام‌های ایجاد و تقویت مشارکت‌های اجتماعی، داشتن بستر و زمینه مساعد و سالم برای آن است که یکی از آنها داشتن محله‌ای با حداقل آسیب‌های اجتماعی است؛ به گونه‌ای که اقشار گوناگون ساکنان محله از حضور و آمد و شد در محله و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی احساس امنیت کنند. برای این منظور شناسایی مسائل و آسیب‌های اجتماعی در سطح محله، نقاط آسیب‌زا و اماکنی که

بیشترین شیوع مسائل و آسیب‌ها را دارد، و نیز آگاهی از علل محله‌ای رواج آسیب‌ها و مسائل، گام نخست برای مواجهه با آنها و ارائه راه‌کارهایی برای کنترل و کاهش آنها است (نادری، ۱۳۹۱). بدین منظور سوال تحقیق حاضر اینگونه طرح می‌شود که: وضعیت مناطق ۲۲ گانه تهران از نظر آسیب‌های اجتماعی جرم‌زا چگونه است؟

پیشینه تحقیق

با توجه به موضوع پژوهش که صرفاً به رتبه‌بندی مسایل اجتماعی (زورگیری) در سطح محلات شهر تهران می‌پردازد، محدودیت‌های منابع پژوهشی وجود دارد. از اینرو مطالعات دیگر منابع براساس مشابهت‌های عنوان، اهداف پژوهش، ساختار تحقیق، مشابهت در محدوده مورد مطالعه و غیره با موضوع پژوهش حاضر و اهداف آن صورت گرفت:

۱: نعمت‌زاده و عباسپور (۱۳۹۵) با توجه به تاثیر گذاری محیط و نقش آن در ایجاد فرصت ارتکاب جرم، محیط فیزیکی می‌تواند، نقش مهمی در پیشگیری از جرم داشته باشد. تئوری پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی با فعالیت معماران و طراحان شهری و جرم‌شناسان آمریکایی مانند جیکوبز، اسکار نیومن، جفری و اسجلمو انجل شکل می‌گیرد. این تئوری جزء رهیافت‌های مکانیکی در پیشگیری از جرم است و بر این اعتقاد است که با طراحی درست و کاربردی موثر از محیط، می‌توان علاوه بر کاهش جرم، بر کیفیت زندگی نیز افزود.

۲: آبادی، علی زنگی و همکاران (۱۳۹۴) به طور کلی در این تحقیق چگونگی پیدایش، کیفیت و نحوه پراکندگی اعمال مجرمانه در محدوده جغرافیای شهر مورد بررسی قرار گرفته و به کمک نمایش فضایی اعمال مجرمانه و تلفیق این اطلاعات با داده‌های مکانی محل ارتکاب جرایم و شاخص‌های اجتماعی - اقتصادی مجرم و محل سکونت او، امکان شناسایی کانونهای جرم خیز، پیش بینی محل‌های احتمالی وقوع ناهنجاری در محدوده شهر فراهم می‌شود. در نهایت، این اطلاعات به شکل مؤثری می‌تواند بر کاهش میزان جرایم در سطح شهر کمک نماید. شناسایی و تحلیل محدوده‌های جرم خیز و آلوده شهری این فرصت را فراهم می‌آورد تا پلیس بتواند، سریع‌تر و مؤثر نسبت به بزهکاری واکنش نشان دهد و به کشف جرم و تعقیب و دستگیری متهمان اقدام کند و یا برای شناسایی مظنونین یا مجرمان با سابقه و محل زندگی یا فعالیت آنها گام بردارد.

۳: رجیبی، آزیتا و همکاران (۱۳۹۴) رویکرد جلوگیری از طریق برنامه‌ریزی و طراحی محیطی CPTED به عنوان تئوری مستقلی معرفی می‌گردد و شاخص‌های نسل سوم این رویکرد، بعنوان آخرین رهیافت در این حوزه است. از طریق معرفی ۴ شاخص نسل سوم، می‌توان آن را به عنوان ابزاری عملیاتی در برقراری امنیت محیطی به کار بست.

۴: رحمتی، علیرضا و همکاران (۱۳۹۳) در این پژوهش تلاش شد، تا تأثیر شاخص‌های کاربری زمین بر الگوی مکانی وقوع بزه شرارت، در شهر تهران مطالعه و واکاوی شود. این شاخص‌ها

تمامی عوامل تأثیرگذار نبوده، چراکه شرارت بیشتر بر روی جمعیت متحرک اتفاق می‌افتد. بنابراین، تلاش شد، شاخص‌هایی بررسی شوند که بیانگر این الگو می‌باشند. عامل تراکم کاربری مسکونی نشانگر پهنه‌هایی است که فرصت‌های وقوع بزه شرارت را افزایش می‌دهد. هنگامی که بحث از آنتروپی به میان می‌آید، ذهن اغلب پژوهشگران به سمت بی‌نظمی سوق پیدا می‌کند، در صورتیکه نوع آنتروپی متفاوت از آنتروپی شانون است. از طرف دیگر، برحسب ارتباط آنتروپی در فضای توصیفات است که ارتباط دو عامل بررسی می‌گردد.

۵: امینی ورکی، امین و همکاران (۱۳۹۳) یافته‌های پژوهش بر پایه تحلیل عاملی کیو بیانگر سه دیدگاه در زمینه آسیب‌پذیری شهری در ایران است. دیدگاه نخست، نگرش متخصصان پدافند غیرعامل و مدیریت بحران. دیدگاه دوم نگرش متخصصان جغرافیا-مخاطرات محیطی است که بیشتر بر عوامل طبیعی تأکید دارد؛ و دیدگاه سوم نگرش شهرسازی- جغرافیا و برنامه ریزی شهری است.

۶: نورائی، همایون و همکاران (۱۳۹۲) در جهت سنجش میزان امنیت در محله خاک سفید به عنوان یک محله با ریشه اسکان غیررسمی پرداخته شد و توزیع فضایی آنها در محله خاک سفید مورد بررسی قرار گرفت و برای همپوشانی آنها، GIS لایه گذاری آسیب‌ها و استفاده از نرم افزار به تعیین نقاط نا امن مبادرت ورزیده شد. یافته‌ها و نتایج مطالعه میدانی انجام شده، نشان از آن دارد که به رغم گذشت بیش از نیم قرن از تشکیل محله خاک سفید، این محله همچنان واجد آسیب‌های اجتماعی متعددی است. از جمله نکاتی که این گزاره را تایید می‌کند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: درصد بسیار بالایی از افراد محله (حدود ۶۷ درصد) بر وجود زیاد و خیلی زیاد معتادین و وابستگی دارویی در محله گواهی دادند.

۷: حیدری جوار، فاطمه (۱۳۹۲) از عوامل اقتصادی مؤثر بر وقوع جرم (فقر و بیکاری، رشد تورم و گرانی، میزان درآمد خانواده، وجود مشاغل کاذب، هزینه و قیمت مسکن). عوامل اجتماعی مؤثر بر وقوع جرم (ناهنجاری‌های اجتماعی، میزان سطح سواد، تعارض بین نسلها، تراکم جمعیت، وجود قومیت‌های مختلف). و عوامل کالبدی: عدم برخورداری از امکانات مراکز بهداشتی و درمانی، مراکز انتظامی، ورزشی و تفریحی، مراکز فرهنگی و آموزشی، مراکز تجاری و خرید، در شهرستان کرج نام برده است.

۸: محمدی دهچشمه، مصطفی (۱۳۹۰) مدلسازی مؤلفه‌های ریسک‌پذیری مؤثر در ایمن سازی شهر کرج، پراکنش شاخص‌های ایمنی شهری (به ویژه شاخص‌های کالبدی و اجتماعی) به طور کامل متأثر از یکدیگر می‌باشند. به نحوی که نواحی با ساختار کالبدی ایمن، عموماً ضریب ایمنی اجتماعی بالایی از خود نشان می‌دهد و نواحی با ساختار کالبدی و ضریب ایمنی کالبدی پایین، شاخص ایمنی اجتماعی پایینی دارا می‌باشد. این همبستگی به ویژه در محلات مصوب اسکان غیر رسمی، محلات با محدوده بافت‌های فرسوده و بافت قدیم شهر عینیت بیشتری دارد.

مفاهیم و مبانی نظری

آسیب‌های اجتماعی، لزوماً شامل مسائلی نیست که به طور اختصاصی، اجتماعی محسوب می‌شوند، بلکه اجتماعی شدن هر یک از مسائل اقتصادی، فرهنگی و سیاسی نیز مساله اجتماعی شناخته می‌شود. مسائل اجتماعی شرایط رنج‌آوری را در جامعه ایجاد می‌کنند (مانند بیکاری، طلاق، بی‌اعتمادی و بی‌عدالتی) که تحت تاثیر آن شرایط، افراد اقدام به رفتارهایی می‌کنند که از هنجارهای رایج اجتماعی فاصله دارند. این رفتارها، جلوه‌هایی انحرافی و ناهنجار می‌یابند و گاه با مغایرت قانونی شناخته می‌شوند. مسائل اجتماعی، ناظر بر وضعیت و شرایطی هستند که به باور بیشتر افراد جامعه، این شرایط کیفیت زندگی افراد و گروه‌های اجتماعی را مختل می‌کنند، مهمترین ارزش‌های عام را به خطر می‌اندازند و به رغم تلاش‌های فراوانی که اعضای جامعه به عمل می‌آورند، به آرمانها و هدف‌های مشروع خود دست نمی‌یابند. مسائل اجتماعی «پدیده‌هایی اجتماعی اعم از شرایط ساختاری و یا الگوهای کنشی هستند که در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه، یعنی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد توجه مردم و گروه‌های اجتماعی قرار می‌گیرند و مانع تحقق اهداف، و تهدیدکننده ارزش‌ها و کمال مطلوب آنها می‌شوند. این پدیده‌ها معمولاً به وسیله اندیشمندان اجتماعی به عنوان موانع توسعه (نظیر خاص‌گرایی‌های فرهنگی و اجتماعی)، هزینه‌های توسعه (نظیر آلودگی‌های محیط‌زیست) و آثار و تبعات عقب‌ماندگی مورد شناسایی و ارزیابی قرار می‌گیرند (عبداللهی، ۱۳۸۷).

شهر: شهر را می‌توان یک واحد اجتماعی و سیاسی، یک واحد فعالیتی، فیزیکی و جمعیتی دانست. به عبارتی دیگر، شهر مجموعه‌ای از ترکیب عوامل طبیعی، اجتماعی و محیط‌های ساخته شده توسط انسان است که در آن جمعیت ساکن و متمرکز شده است (شعبه ۱۳۷۰: ۴). از نظر جامعه‌شناسی، شهر فقط ساختمان نیست، بلکه مکان انسانها، گروه‌ها، سازمان‌های اجتماعی، طبقات، خانواده و غیره می‌باشد (توسلی ۱۳۷۲: ۴).

مسئله شهری: منظور بررسی مسائل شهری از نگاه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی است. هورتون^۱ و لانسکی^۲ مسئله اجتماعی را وضعیتی می‌دانند که بسیاری را مبتلا ساخته و چنین احساس می‌شود که باید در پرتو یک اقدام اجتماعی بدان پرداخت. ویلیامسون^۳ و همکارانش مسئله اجتماعی را موقعیتی می‌دانند که بیشتر مردم آن را احساس می‌کنند و درخواست حل آن را دارند (آزاد ارمکی و بهار ۱۳۷۷: ۱۹). در واقع مسئله اجتماعی به شرایط اجتماعی اطلاق می‌شود که برای افراد، جهان اجتماعی و جهان فیزیکی دارای پیامدهای منفی و ناگواری است (Cuerreri 2005).

آسیب‌شناسی شهری: آسیب‌شناسی شهری، علمی است که به مطالعه کژکارکردهای اجتماعی شهر، بی‌نظمی‌های شهری، بیماری‌ها و مسائل شهری می‌پردازد. به عبارتی دیگر، مفهوم آسیب

1-Horton

2-Lenski

3-Williamson

شناسی شهری با تمام کژکارکردهای اجتماعی و آسیب شناسی با مسائل سلامتی در محیط شهری از لحاظ آلودگی صوتی و فشار روانی ارتباط دارد (ربانی ۱۳۸۵: ۱۳۷). آسیب‌های اجتماعی به آن دسته از ناهنجاریهایی که حیات اجتماعی را مختل می‌کنند و موجبات وارد شدن صدمه و آسیب به حیات اجتماعی گردیده‌اند، نامیده می‌شود؛ مانند اعتیاد، نزاع و درگیری، سرقت، تکدی‌گری، روسپی‌گری، زورگیری و... به طور کلی درباره آسیب‌ها و مسائل اجتماعی هفت رویکرد نظری وجود دارد. این هفت رویکرد عبارتند از، آسیب شناسی اجتماعی، بی‌سازمانی اجتماعی، تضاد ارزش‌ها، کج رفتاری، انگ زنی، رویکرد انتقادی و رویکرد برساخت‌گرایی. در ادامه هر یک از این رویکردهای نظری را در قالب پنج مقوله تعریف، علت‌ها، شرایط، پیامدها و راه‌حل‌ها بررسی می‌کنیم:

جدول (۱): رویکردهای هفت‌گانه آسیب‌های اجتماعی

ردیف	رویکردهای نظری	تعریف آسیب‌های اجتماعی	علل آسیب‌ها	شرایط	پیامدها	راه‌حل‌ها	نظریه پردازان
۱	رویکرد آسیب‌شناسی اجتماعی	تخلف از انتظارات جامعه	ناکامی در جامعه پذیری	شرایط وقوع آسیب معطوف به افراد و محیط است	افزایش هزینه‌های نظم اجتماعی	جنبش اصلاح نژاد- آموزش اخلاقیات طبقه متوسط به مشکل آفرینان- اصلاح نهادهای بیمار	چالز هندی، اسمیل روز نیرگ
۲	رویکرد بی‌سازمانی اجتماعی	عدم توفیق مقررات	تغییرات اجتماعی	عدم تعادل در بخش‌های نظام اجتماعی	فشار روانی تغییر در نظام- اجتماعی اختلال در نظام- اجتماعی- فروپاشی نظام اجتماعی	تشخیص درست و ایجاد تعادل مجدد- کاهش سرعت تغییرات تکنولوژیک	چالز کولی، دلبیو ای توماس، فلورین زنانیکی
۳	رویکرد تضاد ارزش‌ها	ناسازگاری با ارزش‌های جامعه	تضاد ارزش‌ها یا منافع	رقابت و برخورد گروه‌ها	پرهزینه بودن تضادها- از بین رفتن ارزش‌های مهم	توافق- معامله- زور	ریچارد فولر، ریچارد مایرز
۴	رویکرد کج رفتاری اجتماعی	تخلف از انتظارات بهنجار جامعه و فاصله گرفتن از هنجارها	جامعه پذیری نامتناسب	فرصت‌های محدود یادگیری- فرصت‌های افزایش یافته کجروی- فرصت‌های محدود	پرهزینه بودن پیامدهای اجتماعی و ایجاد اجتماع نامشروع	جامعه پذیری مجدد- افزایش تماس گروه‌های اولیه مهم با الگوهای رفتاری مشروع	ادوین سادرلند(نظریه پیوند افتراقی)، رابرت مرتون(نظریه آنومی)
۵	رویکرد انگ زنی	وضعیتی که در آن رفتارهایی مسئله دار تلقی شده اند	توجه مردم در آن عوامل کنترل اجتماعی به موضوع	شرایطی که در آن امکان انگ زدن وجود داشته باشد	انگ زدن خود باعث تولید آسیب‌های اجتماعی می‌شود	تعریف آسیب تغییر پیدا کند- سود مادی انگ زنان از بین برود	ادوین لمرت، هاوارد بکر
۶	رویکرد انتقادی	آسیب اجتماعی ناشی از استثمار طبقه کارگر است	جامعه سرمایه داری	شدت و سلطه تضاد طبقاتی، آگاهی طبقه کارگر، تغییر در اوضاع اقتصادی	افزایش نرخ جرم	فعالیت سیاسی	ریچارد کونینی، ویلیام چمبلیس
۷	رویکرد بر ساخت گرایبی اجتماعی	وضعیت‌های که به لحاظ فرهنگی، پر دردرس، قابل تغییر و نیازمند تغییر هستند	فعالیت‌های = تعریف مسئله توسط مردم	فرایند تعامل بین شاکیان و پاسخگویان	ابهام بیشتر در شناخت آسیب‌های اجتماعی	سکوت در ارائه راه حل	کیتسوز، اسپکتور

منبع(رایبگتن و واینبرگ، ۱۳۹۳: ۲۲۶)

الگوهای نظری پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

پیشگیری در لغت به معنای جلوگیری کردن، جلو بستن و مانع سرایت، آمده است و به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که برای جلوگیری از فعل و انفعالات زیان آور محتمل بر فرد به عمل می‌آید. در واقع پیشگیری برآورد خطر ارتکاب و انجام اقداماتی برای حذف یا کاهش خطر و ضرر و زیان ناشی از آن است. جامعه‌شناسان معتقدند، پیشگیری از فرایند مستقل نیست، بلکه عوامل متعدد اقتصادی اجتماعی فرهنگی سیاسی در سطوح داخلی و خارجی در آن دخیلند (معیدفر، ۱۳۷۸).

۱: نظریه هویت محله‌ای یا الگوی محله محور:

در این نظریه، محله‌گرایی نمونه‌ای از شکل زندگی جمعی در شهر است که در آن پیشگیری از آسیب اجتماعی، منکی به مدد هویت محله‌ای ایجاد می‌گردد. از این منظر محله با استفاده از ظرفیت بالای سرمایه اجتماعی و استعداد ایجاد روابط درونی پایدار، می‌تواند با کمک گروهها و انجمن‌های محلی، موجب پیدایش محیطی امن و بدون آسیب اجتماعی باشد. هیرشی از نظریه پردازان این نظریه، با برشمردن چهار عنصر تعهد، وابستگی، باورها و درگیری، سعی داشته است از این متغیرها برای افزایش کنترل اجتماعی رفتارهای ناپهنجار، در سطح شهر استفاده کند. این فرمول هیرشی، یک محله را به گونه‌ای بازسازی می‌کند که ساکنان آن قادر باشند، محیطی به دور از آسیب‌های اجتماعی داشته باشند. هیرشی پیامدهای مثبت این امر را بدین‌گونه بر می‌شمرد: تعامل بیشتر افراد ساکن با هم، افزایش امنیت و ایمنی کودکان، نزدیک شدن رابطه پلیس و محله، توانایی ساکنین در دستیابی به عملکرد واحد برای رفع مشکلات، حذف فعالیتهای مجرمانه از محل.

۲: نظریه‌های مددکاری اجتماعی:

سطوح مختلف پیشگیری در مددکاری اجتماعی عبارتند از: پیشگیری سطح اول: اطلاع رسانی و آگاه سازی. در این سطح هدف این است که اقدامات اساسی جهت پیشگیری انجام شود به گونه‌ای که با آرایه اطلاعات و انجام اقدامات از ورود افراد به سطح دوم برای دریافت خدمات جلوگیری شود پیشگیری سطح دوم: آرایه خدمات و مداخله و پیشگیری سطح سوم: قادر سازی یا بازتوانی. (موسوی چلک، ۱۳۸۳).

۳: رویکرد روانشناختی: نظریه‌های پیشگیری روانشناختی و رفتاری

دسته دیگری از نظریه‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، به ابعاد روانشناختی و وانگیزه‌های رفتاری توجه کرده‌اند. مهمترین نظریه پردازان این نحله ایلپارد، لانگ و هیوز هستند که به طور مستقیم، بحث پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را در پیوند با مداخلات روانی و رفتاری مطرح کرده‌اند (ارونسون، ۱۳۸۵ و سروستانی، ۱۳۸۵).

۴: رویکرد محیطی (نظریه‌های پیشگیری محیطی):

نظریه‌های پیشگیری محیطی، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را مستلزم شناخت، حفظ و نگهداری، تغییر و یا طراحی و مدیریت محیط جغرافیایی آسیب‌های اجتماعی می‌دانند. این تئوریا عبارتند از: نظریه کانون‌های جرم خیز یا مکان محور HOT SPOT، نظریه چیدمان فضا، نظریه پنجره‌های شکسته، نظریه فضاهای قابل دفاع، نظریه طراحی محیطی CPTED (رهیافتهای نوین پیشگیری، ۱۳۹۲).

۵: رویکرد حقوقی (نظریه عدالت سنجشی):

رویکرد عدالت سنجشی (مدیریت ریسک جرم) یکی از رویکردهای پیشگیری است. در این رویکرد نمی‌توان جامعه‌ای عاری از آسیب یا بزه را تصور کرد، اما می‌توان میزان و نرخ آن را در حد متعادل نگه داشت. یعنی میزان آسیب نباید از حد اشباع آن در جامعه بالاتر رود. در این رویکرد، احتمال ارتکاب جرم توسط فرد پیش بینی شده و با توجه به اصول و تکنیک‌هایی که در این رویکرد وجود دارد، فرد در گروه پرریسک، کم ریسک و یا دارای ریسک میانه قرار می‌گیرد، که بر طبق آن تصمیماتی اعم از کیفری و غیرکیفری اتخاذ می‌شود. نظریه پردازان این رویکرد نظری، فیلی و سیمون هستند (داوودی و اختزی، ۱۳۹۲).

۶: رویکرد اقتصادی: نظریه توانمند سازی

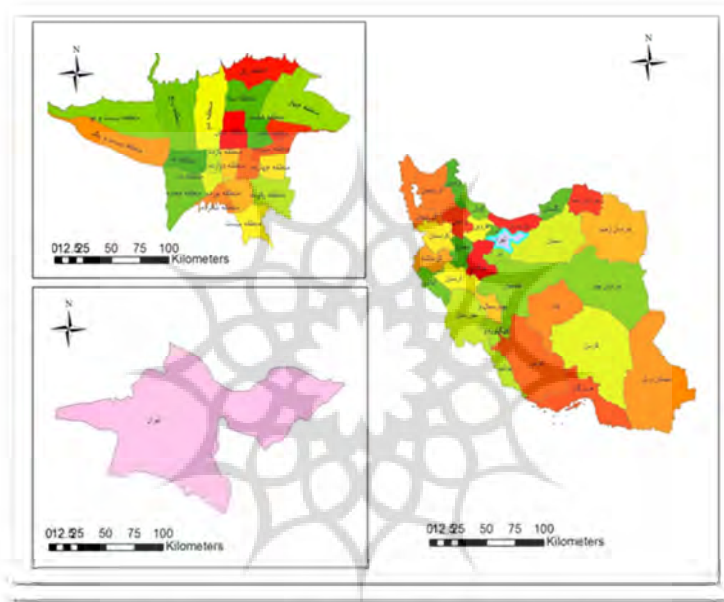
رویکرد اقتصادی در امر پیشگیری اجتماعی، عمدتاً معطوف به مسئله فقر و سایر آسیب‌هایی است که از آن ناشی می‌شوند. الگوهای موجود در این رویکرد، عمدتاً در مقیاس ملی مطرح‌اند و از همین رو در حیطه وظایف و ماموریت‌ها و یا مسئولیت‌های شهرداری تهران، در امر پیشگیری از آسیب اجتماعی نمی‌گنجد.

داده‌ها و روش‌شناسی

برای تحلیل مکان محور آسیب‌های جرم‌زا، در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران از منابع زیر استفاده شده است:

مطالعه فراتحلیل، آمارهای معاونت رفاه و خدمات اجتماعی شهرداری تهران - آمارهای مربوط به ساماندهی آسیب دیدگان اجتماعی، آمارهای سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران، آمارهای گشت‌های جمع‌آوری آسیب دیدگان اجتماعی توسط سازمان خدمات، اطلس کلانشهر تهران، ۱۳۸۴، سایت توانمندسازی زنان سرپرست خانوار، آمار مدد سراهای فعال سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران، آمار گرمخانه‌های مربوط به سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران، تعداد افراد تحت پوشش، معاونت رفاه و خدمات اجتماعی شهرداری تهران، طرح پژوهشی مسائل اجتماعی تهران، سالنامه آماری استان تهران ۱۳۹۳، سایت شهرداری تهران، برآورد وضعیت زناشویی شهر تهران به تفکیک منطقه در سال ۱۳۸۹، سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران، آمار ماهیانه شناسایی و جذب مددجویان جامعه هدف (متکدیان) در مناطق ۲۲

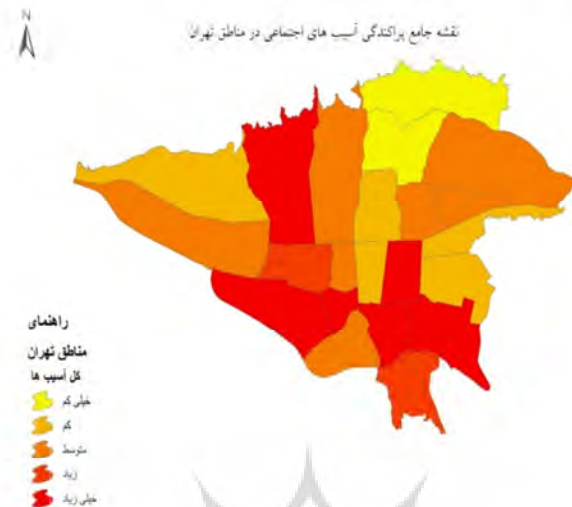
گانه تهران در ۸ ماهه اول سال ۹۴، و پژوهش‌های میدانی مرتبط. بعد از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، جهت ترسیم نقشه‌های مربوطه، از مجموعه نرم‌افزاری Arc gis، نرم‌افزار Arc map و نوار ابزار symbology استفاده شده است. symbology امکان پهنه بندی مناطق در پهنه-های رنگی از شدت کم تا زیاد را فراهم می‌کند. در همین راستا، ابتدا داده‌های رتبه‌ای استخراج شده از آمارها وارد نرم‌افزار شد و نقشه‌های تمام آسیب‌ها به صورت جداگانه و همچنین نقشه مشترک هر سنخ از آسیب‌ها ترسیم شد.

شکل ۱: موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

بر پایه مطالعه حاضر، پراکنش آسیب‌های اجتماعی در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران در شکل (۲) نمایش داده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود، تراکم آسیب‌های اجتماعی به طور کلی در مناطق جنوبی شهر تهران بیشتر است و مناطق شمالی شهر آسیب‌های اجتماعی بسیار کمتری دارند. آنطور که یافته‌ها نشان می‌دهد، در بین مناطق ۲۲ گانه شهر، به ترتیب مناطق ۴، ۵، ۷، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۱، ۱۶، ۲۱، ۱۹، ۱۷، ۱۸، ۱۲، ۱۵ بیشترین آسیب‌های اجتماعی و مناطق ۱ و ۲ و ۳ و ۶ و ۲۲ شهر تهران، کمترین میزان آسیب‌های اجتماعی را داشته‌اند.

شکل ۲: پراکنش جغرافیایی آسیب‌های اجتماعی در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

آسیب‌های جرم‌زا

آسیب‌های جرم‌زا، غالباً دارای آثار و پیامدهای جزایی هستند و در قالب مفهوم جرم نیز قابل تعریفند. مثلاً آسیب‌هایی مانند قتل، خودکشی، اعتیاد و... در ذیل این لایه قرار می‌گیرند.

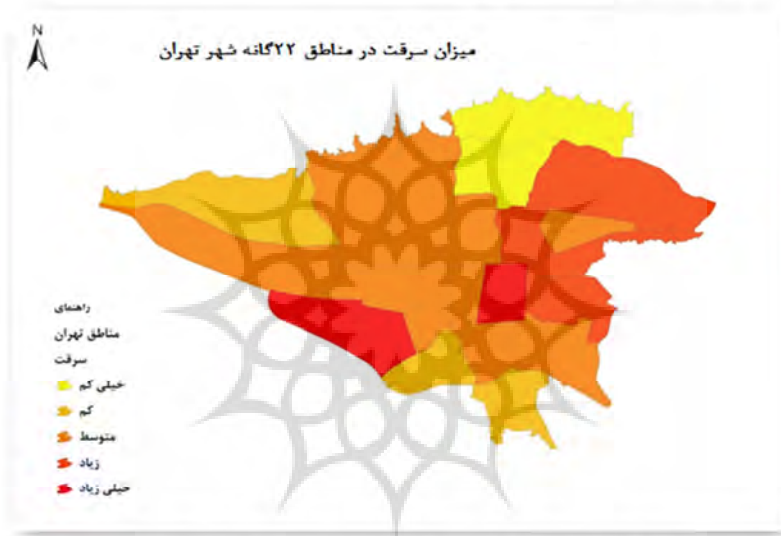
شکل ۳: پراکنش جغرافیایی آسیب‌های جرم‌زا در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

نسبت پراکنش این آسیب‌ها در مناطق پایین شهری تهران، نسبت به سایر مناطق بیشتر است و همانطور که از نقشه پیداست، در مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران، مناطق: ۸، ۹، ۱۵، ۱۲، ۱۸، ۱۷ و ۲۱ دارای بیشترین میزان آسیب‌های جرم‌زا گزارش شده‌اند.

بررسی پراکنش آسیب‌های جرم‌زا به صورت تفکیک شده

سرقت

شکل (۴) که بر اساس اطلاعات و داده‌های بدست آمده از نهادهای متصدی ترسیم شده، وضعیت پراکنش سرقت را در شهر تهران نشان می‌دهد.

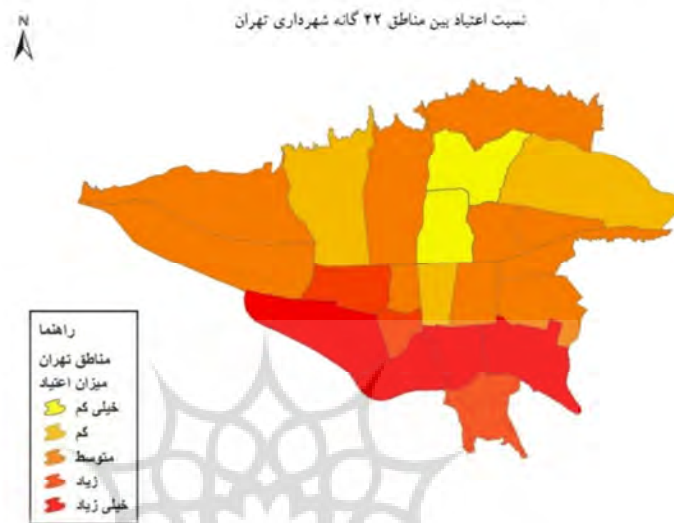

شکل ۴: پراکنش جغرافیایی سرقت در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

نقشه پراکنندگی میزان سرقت نشان می‌دهد، مناطق ۱۲ و ۱۸ دارای بیشترین میزان سرقت؛ مناطق ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ دارای میزان زیاد؛ مناطق ۲۰، ۱۹ و ۲۲ دارای میزان کم؛ مناطق ۱ و ۳ دارای کمترین میزان؛ و بقیه مناطق دارای سطح متوسطی از آسیب اجتماعی سرقت هستند. الگوی پراکنش سرقت، بیشتر تمرکز به مرکز و شرق تهران دارد و فقط در دو منطقه تهران، میزان سرقت خیلی کم گزارش شده که این خود نشان از آمار بالای سرقت در تهران دارد. در رابطه با سایر مناطق، الگوی کلی پراکنش سرقت در تهران به سمت شرق افزایش پیدا می‌کند.

اعتیاد

شکل (۵) پراکنش اعتیاد را در تهران نشان می‌دهد.

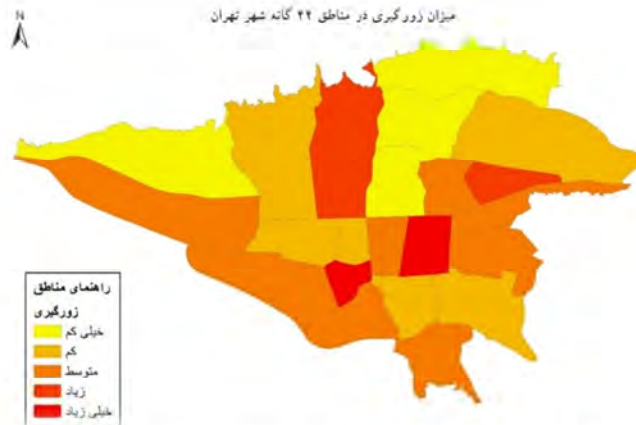

شکل ۵: پراکنش جغرافیایی اعتیاد در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

با توجه به نقشه فوق، میزان اعتیاد نیز در تهران در مناطق پایین شهری بسیار شدید است و به سمت شمال از شدت آن کاسته می‌شود. البته به طور کلی میزان اعتیاد در تهران زیاد و قابل توجه است. همانطور که مشاهده می‌شود، از کل مناطق تهران فقط دو منطقه (۶ و ۳) دارای اعتیاد خیلی کم و سه منطقه (۵ و ۴ و ۱۱) با میزان اعتیاد کم گزارش شده‌اند و در بقیه مناطق، میزان اعتیاد متوسط زیاد و خیلی زیاد می‌باشد، که حاکی از گسترده بودن این معضل در کلانشهر تهران است. در رابطه با نوع مواد مخدر مصرفی به صورت کلی مناطق جنوبی تهران، بیشتر گرایش به مصرف مواد مخدر سنتی دارند و مناطق شمالی بیشتر مصرف کننده مواد مخدر صنعتی هستند. بیشترین میزان اعتیاد در جنوب تهران و به شکل یک کمربند مشاهده می‌شود.

زورگیری

شکل (۶) پراکنش میزان زورگیری در تهران را نشان می‌دهد.

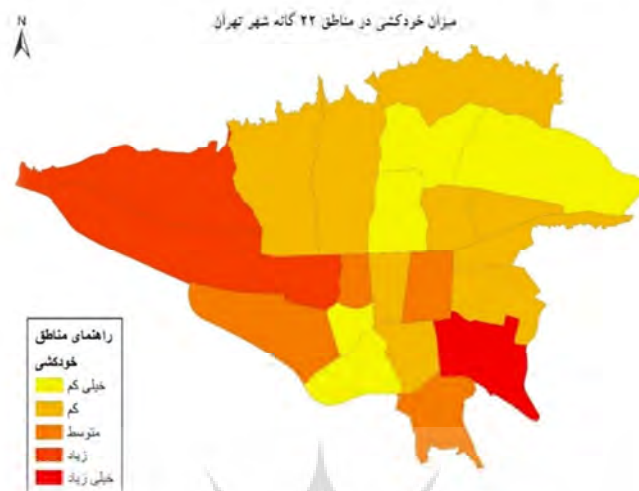

شکل ۶: پراکنش جغرافیایی زورگیری در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

در بررسی میزان پراکنش زورگیری در تهران مناطق ۱۲ و ۱۷ دارای بیشترین میزان و مناطق ۱، ۳، ۶ و ۲۲ دارای کمترین میزان می‌باشند. همانطور که مشاهده می‌شود، الگوی پراکنش زورگیری مشابه پراکنش سرقت است، با این تفاوت که میزان سرقت شدیدتر از زورگیری گزارش شده است. به طور کلی در حواشی پایین شهر، میزان این آسیب بیشتر از سایر نقاط است و در واقع اگر تهران را از وسط به دو قسمت شمالی و جنوبی تقسیم کنیم، بیشترین میزان زورگیری در مناطق پایین تهران می‌باشد. با نگاه به نقشه اعتیاد و زورگیری متوجه خواهیم شد که اکثر مناطق که دارای اعتیاد زیاد هستند، از لحاظ زورگیری نیز آمار بالایی دارند و در واقع این امر نشان دهنده ارتباط مستقیم بین این آسیب‌ها است.

خودکشی

شکل (۷) پراکنش خودکشی را در مناطق شهر تهران نشان می‌دهد:

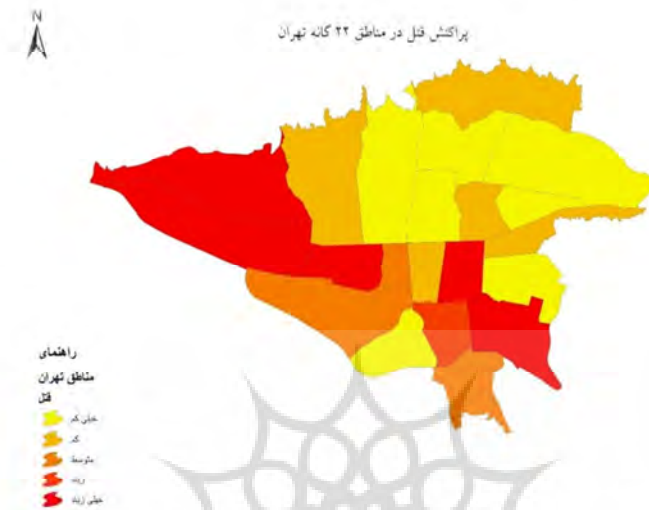
شکل ۷: پراکنش جغرافیایی خودکشی در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

همانطور که پیداست، منطقه ۱۵ بیشترین میزان را به خود اختصاص داده و سپس در قسمت غرب در مناطق ۲۲ و ۲۱ و ۹ مقدار خودکشی نسبت به سایر مناطق زیاد گزارش شده و کمترین میزان نیز بیشتر متوجه مناطق شمال شرقی تهران است. خودکشی از الگوی خاصی تبعیت نمی‌کند و البته دلیل این امر صرفاً پایین بودن آمار خودکشی نیست، بلکه در واقع آمارهای معتبر و قابل قبول در این زمینه کم و ناقص است و معمولاً آمار دقیقی از تعداد خودکشی‌های صورت گرفته در دست نیست. نقشه بالا مربوط به خودکشی‌هایی است که به مرگ منجر شده، در صورتی که اقدام به خودکشی نیز خود به عنوان یک آسیب شناخته می‌شود. نکته قابل توجه در آمار خودکشی میزان بالای آن در مناطق ۲۱ و ۲۲ می‌باشد. در واقع این مناطق از نظر سایر آسیب‌های جرم‌زا عموماً در وضعیت مطلوب‌تری قرار داشتند، اما در میزان خودکشی به جز منطقه ۱۵ از سایر مناطق بیشتر می‌باشند.

قتل

در خصوص آمار آسیب قتل در تهران، گردآوری آمار در رابطه با این آسیب دشوارتر از سایر آسیب‌ها است و اکثر سازمانها یا آمار کافی و جامع در این زمینه ندارند و یا داده‌های خود را به سبب محرمانه بودن در اختیار محقق قرار نمی‌دهند. در این رابطه از داده‌های طرح پژوهشی رصد کیفیت زندگی شهری در تهران که توسط سازمان فناوری اطلاعات صورت گرفته، آمار و ارقام محرمانه پلیس پیشگیری و همچنین سایر مطالعات انجام شده در سایتها و مقالات معتبر که توسط محقق صورت گرفته، استفاده شد و نقشه پراکنش زیر ترسیم شد.

این نقشه بر اساس تلفیق سایر اطلاعات و درصد افرادی که در طرح پژوهشی میزان قتل را متوسط و زیاد دانسته‌اند، ابتدا رتبه بندی و سپس ترسیم شده است.

شکل ۸: پراکنش جغرافیایی قتل در تهران، منبع: افصلی، (۱۳۹۶)

همانطور که پیداست، پراکنش آسیب اجتماعی قتل بیشتر به سمت مناطق توسعه نیافته و جنوب شهر است و مناطق شمال شهر کمتر با این پدیده مواجه هستند. از همین رو می‌توان گفت، ارتباط توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی با کاهش و افزایش آسیب‌های اجتماعی به بهترین وجه خودش را در خصوص آسیب اجتماعی قتل نشان می‌دهد. مناطق ۲۱، ۲۲، ۹، ۱۵، ۱۶ و ۱۲ بیشترین میزان قتل را دارند. تقریباً بین پراکنش این آسیب با پراکنش خودکشی نزدیکی زیادی وجود دارد.

انحرافات جنسی

شکل (۹) پراکنش انحرافات جنسی را در شهر تهران نشان می‌دهد.

شکل ۹: پراکنش جغرافیایی انحرافات جنسی در تهران، منبع: افضلی، (۱۳۹۶)

شدت انحرافات جنسی در تهران زیاد است و در بین آسیب‌های جرم‌زا، دارای بیشترین مناطق با شدت خیلی زیاد است. انحرافات جنسی در مناطق ۴، ۵، ۸، ۱۵، ۱۷، و ۲۲ خیلی زیاد، در مناطق ۱، ۱۶، ۱۸، ۱۹ و ۹ زیاد، در مناطق ۲، ۶، ۷، ۱۳، ۱۴، ۲۰ و ۲۲ متوسط، در مناطق ۱۱ و ۱۲ کم و در منطقه ۳ خیلی کم گزارش شده است. با بررسی پراکنش این آسیب، می‌توان نتیجه گرفت که میزان انحرافات جنسی در تهران در مناطق شرق و غرب تهران بسیار زیاد و همچنین در مناطق پایین شهری تهران نیز زیاد است. از این حیث، مناطق بالا شهری دارای الگوی خاصی نبوده، منطقه ۲ همانند سایر آسیب‌ها دارای مقدار زیاد و منطقه ۳ نیز بسیار کم گزارش شده است.

نتیجه‌گیری

نمایش وضعیت آسیب‌های اجتماعی در شهرها، برنامه‌ریزی همه‌جانبه را مقدور می‌سازد. شناخت چنین الگوهایی در برنامه‌ریزی و مدیریت این بخش از جامعه می‌تواند، مورد استفاده قرار گیرد. تحلیل مناسب الگوی فضایی آسیب‌های اجتماعی از مسائل حیاتی در شهرها است و جزو معیارهای اجتماعی مهم جوامع به شمار می‌آید، کشف چنین الگوهایی، می‌تواند نقطه شروعی برای تحقیقات تکمیلی در رسته‌های دیگر باشد. نگاهی به نقشه پراکنش آسیب‌ها نشان می‌دهد، توزیع فضایی این شاخص‌ها تصادفی نیست و از الگوی فضای خاصی تبعیت می‌کند. الگوهایی که در سطح فضا شکل می‌گیرند، نتیجه مجموعه‌ای از فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و رفتاری است. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای توسعه اجتماعی، اقتصادی و عمرانی شهر در گرو ارزیابی درست از وضعیت موجود و به‌ویژه شناخت نیازهای مردم در مناطق

مختلف شهر است. تنها در این صورت است که فاصله میان تصمیم‌گیری مدیران با نیازهای واقعی مردم شهر کم می‌شود و راه برای حرکت به سوی توسعه پایدار شهری هموار می‌شود. آسیب‌های اجتماعی موجود در جامعه در لایه‌های جغرافیایی مختلفی خود را نشان می‌دهند. از این منظر آسیب‌ها به سه بخش سطح خانواده، سطح محله-منطقه و سطح شهر-کشور تقسیم می‌شوند. سطح خانواده معطوف به آسیب‌های اجتماعی با منشا فردی و با ماهیت اخلاقی و شخصیتی است. همچنین سطح محله-منطقه مربوط به آسیب‌هایی است که معمولاً خود را در قالب یک محله و یا یک منطقه جغرافیایی شهر متمایز می‌کنند و با حضور خود با آن مکان هویت می‌بخشند. به عبارت دیگر، عامل تمایز آسیب‌های اجتماعی در اینجا، هویت محله‌ای و منطقه‌ای آنهاست. کلان‌ترین لایه جغرافیایی و مکانی که آسیب‌های اجتماعی خود را نشان می‌دهند، سطح شهر و یا کشور است. معمولاً آسیب‌های با ماهیت توده‌ای که ریشه‌های ساختاری دارند، خود را در این مقیاس نشان می‌دهند. همانطور که ملاحظه می‌شود، وقوع آسیب‌های اجتماعی در لایه محله و منطقه پررنگ تر بوده است. پس از این لایه، به ترتیب لایه شهر و کشور و سپس لایه خانواده و حلقه دوستان قرار گرفته‌اند. این یافته، نشان می‌دهد که آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران عمدتاً هویت منطقه‌ای و محله‌ای دارند و لذا انجام مطالعه جغرافیایی آنها برای رسیدن به یک الگوی پیشگیری جامعه مورد نیاز است. همانطور که ملاحظه می‌شود، تراکم آسیب‌های اجتماعی به طور کلی در مناطق جنوبی شهر تهران بیشتر است و مناطق شمالی شهر آسیب‌های اجتماعی بسیار کمتری دارند. آنطور که یافته‌ها نشان می‌دهد، در بین مناطق ۲۲ گانه شهر، به ترتیب مناطق ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۱، ۱۶، ۲۱، ۱۹، ۱۷، ۱۸، ۱۲، ۱۵ بیشترین آسیب‌های اجتماعی و مناطق ۲ و ۳ و ۶ و ۲۲ شهر تهران، کمترین میزان آسیب‌های اجتماعی را داشته‌اند. نسبت پراکنش این آسیب‌ها در مناطق پایین شهری تهران نسبت به سایر مناطق بیشتر است و همانطور که از نقشه پیداست، در مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران، مناطق ۸، ۹، ۱۵، ۱۲، ۱۸، ۱۷ و ۲۱ دارای بیشترین میزان آسیب‌های جرم زا گزارش شده‌اند.

منابع:

- شعیبه، اسماعیل (۱۳۷۰)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی شهری، تهران، دانشگاه علم و صنعت.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۴)، جامعه‌شناسی شهری، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- آزاد ارمکی، تقی و بهار مهری (۱۳۷۷)، بررسی مسائل اجتماعی، تهران، موسسه نشر جهاد.
- ربانی، رسول (۱۳۸۵)، جامعه‌شناسی شهری، اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان.
- عبداللہی، محمد (۱۳۸۷)، طرح مسائل اجتماعی ایران؛ مجموعه مقالات مسائل اجتماعی ایران، انتشارات آگاہ، تهران.
- نادری، سمیه (۱۳۹۱)، شناسایی مسائل و آسیب‌های اجتماعی در سطح محله، معاونت اجتماعی و فرهنگی منطقه ۲۱.
- امینی ورکی، امین و همکاران (۱۳۹۳)، شناسایی دیدگاه‌های حاکم بر آسیب‌پذیری شهرها در برابر مخاطرات محیطی و استخراج مؤلفه‌های تأثیرگذار در آن، با استفاده از روش کیو، دوفصلنامه علمی پژوهشی مدیریت بحران.
- آبادی، علی‌زنگی، پرهیز، فریاد، خیام باشی، احسان (۱۳۹۴)، تحلیل زمانی مکانی آسیب‌های اجتماعی مرتبط با مواد مخدر (مطالعه موردی: منطقه ۲۱ شهر تهران)، فصلنامه حقوق، دوره ۴۰، شماره ۲.
- آقایی، سید سعید (۱۳۸۳)، مبانی مددکاری اجتماعی، تهران، انتشارات دانشکده.
- پاپی. عابدین (۱۳۸۸)، بوم‌شناسی منطقه حصارک بالا و پایین کرج، پژوهشی صص ۱-۲۴.
- حیدری جوار، فاطمه (۱۳۹۲)، شناسایی عوامل مؤثر بر وقوع جرائم در شهرستان کرج، فصلنامه دانش انتظامی البرز، سال اول، شماره اول.
- رابینگتن، ارل و واینبرگ، مارتین (۱۳۹۳)، رویکردهای نظری هفت‌گانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه رحمت‌الله صدیق سروستانی، تهران، نشر دانشگاه تهران.
- رجبی، آزیتا و همکاران (۱۳۹۴)، بررسی مؤلفه‌های مدل امنیت گسترده در نسل سوم، رویکرد CPTED، همایش ملی نگاهی نو به شهرسازی، امنیت و پیشگیری از وقوع جرم در فضاهای شهری.
- رحمتی، علیرضا، کلانتری، محسن؛ تومانیان، آرا؛ تیموری، حسین (۱۳۹۳)، تحلیل فضایی رابطه نوع کاربری زمین با ارتکاب بزهکاری با استفاده از مدل آنتروپی محلی (مطالعه موردی: رابطه کاربری‌های مسکونی، تجاری و بانک با وقوع بزه شرارت در شهر تهران، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی زمستان ۱۳۹۳، علمی پژوهشی).
- سراج زاده، سید حسین و همکاران (۱۳۸۹)، مسایل اجتماعی محله‌های شهر تهران، دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- محمدی، دهچشمه (۱۳۹۰)، مدل‌سازی مؤلفه‌های ریسک‌پذیری مؤثر در ایمن‌سازی شهر کرج، رساله دکتری به راهنمایی کرامت‌الله زیاری.
- نعمت‌زاده و عباسپور (۱۳۹۵)، پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED).

- نورائی، همایون؛ طبیبیان، منوچهر؛ رضایی، ناصر (۱۳۹۲)، تحلیل امنیت در سکونتگاه‌های غیر رسمی با تاکید بر آسیب‌های اجتماعی (مطالعه موردی: محله خاک سفید تهران)، نشریه هنر و معماری، هویت شهر، بهار (۱۳۹۲)، سال هفتم - شماره ۱۳.
- ارونسون الیوت (۱۳۸۵)، روانشناسی اجتماعی، ترجمه حسین شاکرکن، تهران، نشر رشد.
- پاشازاده، غلامسین و میر مصطفی سید اشرفی (۱۳۹۲)، نقش سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی در تحلیل کانون‌های جرم خیز شهری با تاکید بر نقشه‌های جرایم. مجموعه مقاله رهیافت‌های نوین پیشگیری از جرم، قوه قضاییه، جلد اول، تهران، نشر روانشناسی و هنر.
- معیدفر، سعید، هویت محله‌ای و پیشگیری از جرم (۱۳۸۷)، مجموعه مقاله همایش ملی پیشگیری از جرم.
- موسوی چلک، سید حسن (۱۳۸۳)، مددکاری اجتماعی (کار با فرد)، انتشارات سمت، تهران.
- داوودی، هما و مرضیه اختری (۱۳۹۲)، عدالت سنجشی و آسیب‌شناسی آن، مجموعه مقاله رهیافت‌های نوین پیشگیری از جرم، قوه قضاییه.
- طرح مطالعاتی «رصد کیفیت زندگی در شهر تهران» (۱۳۹۴)، توسط اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران و با هدف شناخت وضعیت محله‌ها و برنامه‌ریزی جهت ارتقای سطح کیفی زندگی در آنها.
- افضلی، رسول و همکاران (۱۳۹۶)، طراحی و ارائه راهکارهای استقرار نظام پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران، معاونت پژوهشی دانشگاه تهران.

- Cuerrero, G. (2005) Social problems. Oxford: Oxford University Press.
- Becker, H (1973) Outsiders: Studies in sociology of deviance, Glencoe, free press.
- Chambliss, W (1973) problems of industrial society, reading mass, addition - Wesley.
- Fuller, R and Myers, R (1941) "some aspects of a theory of social problems" American sociological review 6.
- Kitsuz, J and malkum, S (1973) social problems", spring, vol. 20.
- Merton, r (1938) "social structure and anomie", American sociological review, 3 Oct.
- Smith, Samuel (1911), social pathology. new York: McMillan.
- Sutherland (1966) principles of criminology, seventh edition, New York: j.b. Lippincott co.
- Sutherland & Cressey, d (1949) white collar crime, New York: Dryden press.
- Thomas & f.zenanieki (1927) the polish peasant in Europe and America, 2 vol. New York: knop.